حرمين
رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

د عامو خلکو لپاره مهم درسونه

الدروس المهمة لعامة الأمة | بشتو | پښتو

ليکوال

سماحة الشيخ عبد العزيز بن عبد الله بن باز -رحمه الله-

ⓒجمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات ، ١٤٤٦هـ

بن باز ، عبدالعزيز
الدروس المهمة لعامة الأمة - بشتو. / عبدالعزيز بن باز - ط١. .-
الرياض ، ١٤٤٦هـ
٢٥ ص ؛ ..سم

رقم الإيداع: ١٤٤٦/١٤٢٥٢
ردمك: ١-٩٠-٨٥١٧-٦٠٣-٩٧٨

الدروس المهمة لعامة الأمة

د عامو خلکو لپاره مهم درسونه

ليکوال
سماحة الشيخ عبد العزيز بن عبد الله بن باز -رحمه الله-

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمة:

الحمد لله رب العالمين، والعاقبة للمتقين، وصلى الله وسلم على عبده ورسوله نبينا محمد، وعلى آله وأصحابه أجمعين.

أما بعد:

دا لنډې او ګټورې خبرې دي چې د اسلام دين په اړه دي چې عامه خلک بايد د دې اړه پوهه ولري. ما دا کتاب ته (**الدُّرُوْسُ الْمُهِمَّةِ لِعَامَّةِ الأُمَّةِ**)[1]، (**د عامو خلکو لپاره مهم درسونه**) نوم ورکړی دی.

زه له اللّه څخه غواړم چې دغه کتاب مسلمانانو ته ګټور کړي او زما له خوا يې ومني، بېشکه هغه ډېر جواد او کريم ذات دی.

عبد العزيز بن عبد اللّه بن باز

---

(١) د هغه د "فتواګانو او متنوعو مقالو ټولګه" په دريم ټوک کې خپور شوی دی، مخونه (٢٨٨-٢٩٨).

لومړی درس: د فاتحې سورت او لنډ (قصار) سورتونه:

سورة فاتحه او د سورة زلزله څخه تر سوره ناس پورې لنډ سورتونه باید په سمه توګه ولوستل شي، د قرائت تصحيح، حفظ، او د هغه څه شرح کول چې پوهېدل يې لازم دي.

دويم درس: د اسلام اركان:

د اسلام پنځه اركان تشريح كول، لومړی او تر ټولو مهم ركن: ګواهي وركول چې هېڅ حق معبود نشته مګر يو الله، او محمد د اللّٰه رسول دی، د معناوو له شرحې سره، د دې معنى دا ده: (لا إله) د هر هغه څه نفي كول چې د اللّٰه پرته يې عبادت كېږي، (إلا اللّٰه) د يوازې اللّٰه عبادت تاييدول چې د هغه سره هېڅ شريک نشته. د "لا إله إلا اللّٰه" شرطونه: پوهه (جهل ردول)، يقين (شک ردول)، اخلاص (شرک ردول)، رېښتيا (دروغ ردول)، مينه (كينه ردول)، اللّٰه تعالى ته غاړه كېښودل (شرک ردول)، قبول (رد نه كول)، او كفر (د غير اللّٰه عبادت ردول). دا شرطونه په دې دوو شعري بيتونو كې را غونډ شوي دي:

علم، يقين، اخلاص، او ستا صداقت ... مينه، اطاعت، او د هغې منل.

او اتم يې اضافه شوی دی چې هغه ستا كفران او انكار دی ... پرته له اللّٰه څخه، د هغه سيالانو څخه چې معبود ګرځول شوي دي.

د محمد رسول اللّٰه معنى او اړتياوې:

د هغه د هر خبر تصديقول، د هغه د اوامرو اطاعت كول، د هغو څېزونو څخه ځان ساتل چې له هغې څخه يې منع كړي دي، د اللّٰه تعالى يوازې په هغه څه عبادت كول چې هغه او رسول يې صلى اللّٰه عليه وسلم شرع كړي دي. بيا

زده کوونکي ته د اسلام پاتې پنځه رکنونه تشريح کول، او هغه دا دي: لمونځ، زکات، د رمضان روژه، او د کعبې حج کول د هغه چا لپاره چې د ادا کولو توان يې لري.

دريم درس: د ايمان شپږ رکنونه:

او دا رکنونه شپږ دي:

دا چې په اللّٰه تعالی، د هغه په ملايکو، د هغه په کتابونو، د هغه په رسولانو او د آخرت په ورځ ايمان راوړې، او د اللّٰه تعالی له لوري په د خير او شر تقدير ايمان راوړې.

څلورم درس: د توحيد او شرک ډولونه:

د توحيد د ډولونو شرح، چې هغه درې دي: د ربوبيت توحيد، د الوهيت توحيد، د اسماء او صفاتو توحيد.

د ربوبيت توحيد: په دې باندې ايمان لرل چې اللّٰه د هر شي خالق او مدبر دی، او په هغو کې هېڅ شريک نه لري.

د الوهيت توحيد: ايمان لرل په دې چې اللّٰه سبحانه يوازينی حق معبود دی، په دې کې هېڅ شريک نه لري، دا د (لا إله إلا اللّٰه) معنی ده، په بل عبارت، د دې جملې معنی داده چې: په حق سره هېڅ معبود نشته مگر اللّٰه، له دې امله ټول عبادتونه لکه لمونځ، روژه، او همداسې نور بايد يوازې د اللّٰه لپاره خالص وي، او د دې څخه هېڅ څه بل چا ته تخصيصول روا نه دي.

د اسماء او صفاتو توحيد: د قرآن کريم او صحيحو احاديثو له مخې د اللّٰه تعالی په نومونو او صفتونو په سمه توگه باندې ايمان لرل، او د اللّٰه تعالی لپاره د

هغو اثبات، پرته له تحریف، انکار، څرنګوالي، او تشبیه څخه؛ د اللّه تعالیٰ د دې قول د عملي کولو له مخې: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝١ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝٤﴾ [الصمد: ١-٤] **ژباړه:** (اې نبي!) ته (دوی ته) ووایه: شان دا دی چې اللّه یو دی. ژباړه: هم دا اللّه بې نیازه (بې حاجته) دی. ژباړه: نه یې (څوک) زیږولی دی او نه دی (له چا) زیږول شوی دی. ژباړه: (او نه ورله څوک سیال او برابر شته). [د الصمد سورت: ١-٤ آیتونه]، او د اللّه تعالی دا قول: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝١١﴾ [الشورى: ١١]. **ژباړه:** (د هغه په مثل هېڅ شی نشته او هم دغه ښه اورېدونکی، ښه لیدونکی دی). [د الشوری سورت: ١١ آیت]، ځینې علماو توحید دوه ډوله بللی دی، د اسماء او صفاتو توحید یې د ربوبیت سره یو ځای کړی دی او په دې کې هېڅ ستونزه او مناقشه نشته؛ ځکه چې معنی او مقصود په دواړه ډولونو کې روښانه دی.

د شرک درې ډولونه دي: لوی شرک، کوچنی شرک، او پټ شرک.

لوی شرک: د هغه چا لپاره چې پرې مړ شي، د عملونو د ضایع کېدو او په اور کې د تل پاتې کېدو سبب ګرځي، لکه څنګه چې اللّه تعالی فرمایلي دي: ﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٨٨﴾ [الأنعام: ٨٨]. **ژباړه:** (او که چېرې هغوی شرک کړی وَی (، نو) له هغوی نه به خامخا ضایع شوي وو هغه عملونه چې دوی به کول). [دالأنعام سورت: ٨٨ آیت]، او اللّه پاک فرمایلي: ﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَن يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنفُسِهِم بِالْكُفْرِ أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ۝١٧﴾ [التوبة: ١٧]. **ژباړه:** (د مشرکانو لپاره دا حق نشته چې د اللّه جوماتونه اباد کړي، په داسي حال کې چې په خپلو ځانونو

باندې د کفر ګواهي کوونکي دي، دغه خلک (چې دي) د دوی عملونه ضايع شوي دي او دوی به په اور کې تل ترتله وي). [د التوبة سورت: ۱۷ آيت]، او څوک چې په لوی شرک باندې مړ شي، هغه نه بخښل کېږي، او جنت هغه باندې حرام دی، لکه څرنګه چې اللّه تعالی فرمايلي دي: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ ...﴾ [النساء: ٤٨]. **ژباړه:** (بېشکه اللّه نه بخښي دا چې له هغه سره دې (څوك) شريك کړی شي او هغه بخښي هغه (ګناه) چې له دې (شرك) نه کمه وي د چا لپاره چې وغواړي). [د النساء سورت: ٤٨ آيت]، او اللّه سبحانه و تعالی فرمايي: ﴿إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ۝٧٢﴾ [المائدة: ٧٢] **ژباړه:** (بېشکه خبره دا ده چې څوک له اللّه سره شريک نيسي، نو يقينًا په هغه باندې اللّه جنت حرام کړی دی او د هغه استوګنه اور دی او د ظالمانو لپاره هېڅوک مرستندوی نشته). [د المائدة سورت: ۷۲ آيت] .

د لوی شرک له ډولونو څخه: د مړو څخه غوښتل، د بوتانو عبادت کول، له هغوی څخه مرسته غوښتل، هغوی ته نذر کول، هغوی ته قرباني کول، او داسې نور.

کوچنی شرک: هغه شرک دی چې د کتاب (قرآن) او سنت په نصونو کې د شرک په نامه ياد شوی، خو د لوی شرک له جنس څخه نه دی، لکه: رياء (ځان ښودنه) په ځينو عملونو کې، د غير اللّه په نامه قسم خوړل، او داسې ويل: ((مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ فُلاَنٌ))، **ژباړه:** (هر څه چې اللّه او فلانی يې وغواړي)، او داسې نور، د رسول اللّه صلی اللّه عليه وسلم د دې قول په اساس: **ژباړه:** «تر ټولو

زيات ويروونکی شی چې زه د هغه په اړه پرتاسو ډارېږم هغه کوچنی شرک دی، نو د هغه په اړه پوښتنه ترې وشوه؟ هغه وفرمايل: رياء (ځان ښودنه))»[1]. دا حديث امام احمد، طبراني، او بيقهي د محمود بن لبيد انصاري رضي اللّه عنه څخه په جيد سند روايت کړی دی، او طبراني په جيدو اسانيدو سره د محمود بن لبيد، له رافع بن خديج، له رسول اللّه صلى اللّه عليه وسلم څخه رايت کړی دی.

او د رسول اللّه صلى اللّه عليه وسلم دا قول چې: **ژباړه:** «چا چې له اللّه پرته په يو څيز قسم وخوړ، نو هغه شرک وکړ». امام احمد په صحيح اسناد سره له عمر بن خطاب رضى اللّه عنه څخه روايت کړی دی. او ابو داود او ترمذي په صحيح اسناد سره د ابن عمر رضى اللّه عنهما څخه روايت کړی دی چې پيغمبر صلى اللّه عليه وسلم فرمايلي دي: ژباړه: "څوک چې له اللّه پرته په بل چا قسم وخوري هغه کفر او يا شرک وکړ"[2]. او د رسول اللّه صلى اللّه عليه وسلم دا قول چې: **ژباړه:** «داسې مه وايئ چې: څه چې اللّه او فلانی وغواړي هغه کېږي، بلکې ووايئ: څه چې اللّه وغواړي او بيا يې فلانی وغواړي هغه کېږي»[3]. ابو داود په صحيح اسناد له حذيفه بن يمان رضى اللّه عنه څخه روايت

(١) أحمد (٤٢٨/٥).

(٢) بخاري -الأيمان والنذور (٦٢٧١)، مسلم - الأيمان (١٦٤٦)، ترمذي -النذور والأيمان (١٥٣٣)، نسائي -الأيمان والنذور (٣٧٦٤)، ابو داود -الأيمان والنذور (٣٢٤٩)، ابن ماجه -الكفارات (٢٠٩٤)، أحمد (٤٧/١)، مالك -النذور والأيمان (١٠٣٧)، دارمي -النذور والأيمان (٢٣٤١).

(٣) ابو داود -الأدب (٤٩٨٠)، أحمد (٣٩٩/٥).

کړی دی.

دا ډول شرک د ارتداد سبب نه ګرځي، او نه هم په دوزخ کې ابدي عذاب سبب ګرځي، مګر دا د واجب توحید د بشپړتیا سره په ټکر کې دی.

دریم ډول: پټ شرک دی: او د دې دلیل د نبي صلی اللّه علیه وسلم دغه قول دی چې فرمایي: **ژباړه:** «آیا زه تاسې ته د هغه څه په اړه خبر در نه کړم چې زه پرې پر تاسو باندې د مسیح دجال څخه هم زیاته ویره لرم؟ هغو وویل: هو، ووایه اې د اللّه رسوله، وېې فرمایل: هغه پټ شرک دی، یو سړی به لمونځ کوي نو د یو چا د کتلو د وجې به خپل لمونځ ښاېسته کړي»[(١)]. دا حدیث امام احمد په خپل مسند کې، د ابو سعید خدري رضي اللّه عنه څخه روایت کړی دی.

او ممکن چې شرک په دوو ډولونو ووېشل شي:

لوی شرک او کوچنی شرک، خو پټ شرک (شرک خفي) دواړو ډولونو ته شاملېږي.

نو په لوی شرک کې د مثال په توګه منافقان شاملېږي؛ ځکه چې دوی خپلې باطلې عقیدې پټوي او د خپل ځان د وېرې له امله په ریاء سره د اسلام تظاهر کوي.

او په کوچني شرک کې لکه ریاء (ځان ښودنه)، لکه څنګه چې د محمود بن لبید انصاري په حدیث کې راغلي، او د ابو سعید خدري رضي اللّه عنه په یاد شوي حدیث کې اشاره شوې ده. اللّه د بریالیتوب مرستندوی دی.

(١) ابن ماجه -الزهد (٤٢٠٤)، أحمد (٣/٣٠).

پنځم درس: احسان:

د احسان رکن، او هغه دا ده چې: د اللّه تعالی داسې عبادت وکړې لکه څنګه چې ته هغه وینې، او که ته هغه نه شې لیدلی، نو هغه خو تا وینې.

شپږم درس: د لمانځه شرطونه:

او هغه نهه دي:

اسلام، عقل، تمیز، د بې اودسۍ نشتون، د پلیتۍ نشتون، د عورت پټوالی، د وخت داخلېدل، قبلې ته مخ کول او نیت.

اووم درس: د لمونځ ارکان:

او هغه څوارلس دي:

د توان په صورت کې قیام کول، تکبیر تحریمه، د فاتحې سورت لوستل، رکوع کول، له رکوع وروسته سیده کېدل، په اوو اندامونو سجده کول، له سجدې څخه پورته کېدل، د دوو سجدو ترمنځ کېناستل، په ټولو اعمالو کې سکون، د ارکانو ترمنځ ترتیب، وروستۍ تشهد، د هغې لپاره کېناستل، په رسول اللّه صلی اللّه علیه وسلم باندې درود ویل، او دواړه سلامونه.

اتم درس: د لمونځ واجبات:

او هغه اته دي:

ټول تکبیرونه پرته له تکبیر تحریمې څخه، او د امام او یوازې لمونځ کوونکي لپاره (سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ) ویل، او د ټولو لپاره (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ) ویل، او په رکوع کې (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْم) ویل، او په سجده کې (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى)

ویل، او د دواړو سجدو او لومړي تشهد ترمنځ (رَبِّ اغْفِرْ لِيْ) ویل، او د هغې لپاره کښېناستل.

درس نهم: د تشهد بیان:

تشهد دا دی چې وویل شي:

«التَّحِيَّاتُ للهِ والصَّلواتُ والطَّيِّباتُ، السلامُ عليكَ أيُّها النبيُّ ورحمةُ اللهِ وبرَكاتُه، السلامُ علَينا وعلى عِبادِ اللهِ الصَّالِحِين، أشهدُ أن لا إلهَ إلَّا اللهُ، وأشهدُ أنَّ محمَّدًا عبدُهُ ورسولُه»[1].

ژباړه: «ټول ژبني، بدني، او مالي عبادتونه اللّه جل جلاله لره دي، سلام او د اللّه رحمتونه او برکتونه دې وي پر تا اې پیغمبره، سلام دې وي پر مونږ او د اللّه پر نیکو بنده ګانو، ګواهي ورکوم چې له اللّه تعالی نه پرته بل هېڅوک د عبادت حقدار نشته او ګواهي ورکوم چې محمد صلی اللّه علیه وسلم د اللّه بنده او رسول دی».

بیا محمد صلی اللّه علیه وسلم باندې درود وایي او د برکت دعا وکړي، دا چې ووایي: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ»[2].

---

(۱) بخاري – التشهد في الآخرة (۸۳۱)، او مسلم – التشهد في الصلاة (٤٠٢).

(۲) بخاري – أحاديث الأنبياء (۳۳۷۰)، او مسلم – الصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم بعد التشهد (٤٠٦).

ژباړه: «یاالله! پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پرکورنۍ رحمت ووروه، لکه پر ابراهیم علیه السلام او د هغه پرکورنۍ دې چې ورولی وو، بېشکه ته ستایل شوی او لوی يې. یا الله ! پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر کورنۍ برکتونه ووروه، لکه پر ابراهیم علیه السلام او د هغه پرکورنۍ دې چې ورولي وو، بېشکه ته ستایل شوی او لوی يې».

په وروستي تشهد کې له دوزخ، د قبر عذاب، د ژوند او مرگ فتنې، او د دجال فتنې څخه په الله پناه وغواړي. بیا له هرې هغې دعا څخه چې غواړې يې اختیاروي، په ځانگړې ډول کومې چې په قرآن او حدیث کې راغلي، او ځینې د هغې نه دا دي: (اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ[١]، اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذَّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ)[٢].

ژباړه: «یا الله! ما ته په خپل ذکر کولو او شکر ایستلو باندې او ستا په عبادت کولو کې مدد وکړه، یا الله! ما پر خپل ځان ډېر ظلم کړی دی، او له تا پرته بل څوک گناهونه نه شي بخښلی، نو ما ته له خپل لوري بخښنه وکړه، او پر ما مهرباني وکړه، بېشکه یوازې ته بښوونکی او رحم کوونکی يې».

په لومړي تشهد کې، د شهادتینو وروسته (په ماسپښین، مازدیگر، ماښام، او ماخستن لمونځونو کې) دریم رکعت ته پورته شي، که په پیغمبر صلی الله علیه

(١) أبو داود – الاستغفار (١٥٢٢).

(٢) بخاري – الأذکار قبل السلام (٨٣٤)، او مسلم – استحباب خفض الصوت بالذکر (٢٧٠٥).

وسلم باندې درود وویل شي، نو دا غوره دی؛ د عموم حدیث له مخې، او بیا د دریم رکعت لپاره ولاړېږی.

لسم درس: د لمونځ سنتونه:

له هغې جملې څخه:

۱- استفتاح: د نماز په پیل کې خاص دعا.

۲. د قیام په وخت کې ښي لاس پر چپ د سینې د پاسه، مخکې او وروسته له رکوع څخه.

۳- د لاسونو پورته کول په داسې حال کې چې ګوتې یو بل سره یوځای او خلاصې وي، تر اوږو یا د غوږونو تر سطحې پورې، د لومړي تکبیر په ویلو، او د رکوع په وخت کې، او د رکوع څخه پورته کېدلو سره، او د لومړي تشهد څخه دریم تشهد ته د قیام په وخت کې.

۴- له یو څخه ډېر د رکوع او سجدې تسبیح ویل.

۵. د (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ) په ویلو یو څه ورزیاتول: وروسته د رکوع له قیام څخه، او د سجدو ترمنځ د مغفرت دعاء څو ځله تکرارول.

٦- د رکوع په وخت کې د سر او شا برابر ساتل.

۷- د سجدې په وخت کې مټونه له اړخونو څخه، او خېټه له ورنونو څخه، او ورنونه له پښو څخه لرې ساتل.

۸- د سجدې په وخت کې لاسونه له ځمکې څخه پورته ساتل.

۹- کینه (چپه) پښه هوارول او په ډاډمنه توګه پرې کښېناستل، او په لومړي

تشهد او د دوو سجدو په منځ کې ښی پښه درول.

۱۰- د تورک ناسته یوازې د درې او څلور رکعتي لمونځونو په وروستي تشهد کې وي، او هغه په دې ډول دی: خپل مقعد باندې کېناستل، او چپه پښه د ښی پښې لاندې ننوېستل او ښی پښه درول.

۱۱- په لومړي او دوهم تشهد کې د کېناستلو له وخته تر پایه پورې د شهادت گوتې باندې اشاره او دعا کول.

۱۲- پر محمد او آل محمد باندې، او همدارنگه پر ابراهیم او آل ابراهیم باندې درود او تبریک ویل.

۱۳. په وروستي تشهد کې د دعا لوستل.

۱۴- د سهار، جمعې، اخترونو، استسقاء او د ماښام او ماخوستن د لمونځونو په لومړیو دوو رکعتونو کې په لوړ غږ قرائت کول.

۱۵- د ماسپښین او مازدیگر د لمانځه، د ماښام په دریم رکعت او د ماخوستن د لمانځه په وروستیو دوو رکعتونو کې په خفیه ډول تلاوت کول.

۱٦- د قرآن کریم یوه برخه له سورت فاتحې وروسته لوستل، او د لمانځه د نورو سنتونو په پام کې نیولو سره، پرته له هغه چې مونږ یې یادونه وکړه، د هغې له جملې څخه: هغه څه چې لمونځ کوونکی یې له (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ) څخه اضافه وایي، د امام، مقتدي او یوازې لمونځ کوونکي لپاره د رکوع څخه د پورته کېدو وروسته، او دا سنت ده، او د هغې له جملې څخه: په رکوع کې لاسونه پر زنگنونو اېښودل، په داسې حال کې چې گوتې خلاصې وي.

يوولسم درس: د لمانځه ماتوونکي:

او هغه اته دي:

١- قصدي خبرې کول چې په ياد او پوهې سره وي، اما د هېر شوي او ناپوه کس لمونځ په دې سره نه باطلېږي.

٢- خندا.

٣- خوړل.

٤- څښل.

٥- د عورت ښکاره کېدل.

٦- د قبلې له لوري څخه ډېر انحراف کول.

٧- د لمانځه په جريان کې په دوامداره توګه لوبې کول.

٨- د اودس ماتېدل.

دولسم درس: د اودس شرطونه:

او هغه لس دي:

اسلام، عقل، تمييز، نيت، او د هغه د حکم دوام چې په پام کې ونيسي چې اودس به نه قطع کوي ترڅو يې چې بشپړ کړی نه وي، او د اودس لامل قطع کېدل، او د هغه څخه مخکې استنجاء يا استجمار کول، د اوبو پاکوالی او مباحوالی، او د هغه څه لرې کول چې پوستکي ته د اوبو د رسېدو مخه نيسي، او د لمانځه وخت داخلېدل د هغه چا په حق کې چې ناپاکي يې دوامداره وي.

دیارلسم درس: د اودس فرضونه:

او هغه شپږ دي:

د مخ مينځل، په شمول د خولې او پوزې مينځل (مضمضه او استنشاق)، لاسونه تر څنګلو پورې مينځل، د غوږونو په ګډون ټول سر مسح کول، د پښو مينځل تر زنګنونو پورې، په ترتيب او تسلسل سره، پرله پسې مينځل، د مخ، لاسونو او پښو درې ځله مينځل، او همدارنګه مضمضه او استنشاق، او په دې کې فرض دا ده چې يو ځل و مينځل شي، اما د سر مسح کول په تکرار سره مستحب نه دی، لکه څنګه چې صحيح حديثونه په دې باندې دلالت کوي.

څوارلسم درس: د اودس ماتوونکي:

او هغه شپږ دي:

هغه څه چې له دواړو لارو څخه راوځي، هغه نجس څيز چې له بدن څخه په ډېره پيمانه راوځي، د خوب يا د بل څه له امله د عقل له لاسه ورکول، پرته له پردې څخه لاس سره د شرمګاه لمس کول، که د مخ شرمګاه وي که د شا، د اوښ غوښه خوړل، او له اسلام څخه ارتداد. اللّه تعالى دې مونږ او ټول مسلمانان د دې څخه وساتي.

مهمه يادونه: د مړي د غسل په اړه: صحيح نظر دا دی چې دا اودس نه ماتوي، او دا د ډېرو علماوو نظر دی؛ ځکه چې د دې لپاره هېڅ ثبوت نشته، مګر که د غسل ورکوونکي لاس د مړي شرمګاه ته پرته له پردې ورسېږي، نو په دې صورت کې اودس واجبېږي.

او غسل ورکوونکی بايد د مړي شرمګاه لمس نه کړي مګر د پردې تر شا، په

همدې ډول، د ښځې لمس کول اودس نه ماتوي، که هغه شهوت سره وي یا نه وي، د علماوو تر ټولو صحیح نظر له مخې، تر هغه چې له هغه څخه څه شی نه وي راوتلي، ځکه چې رسول اللّه صلی اللّه علیه وسلم خپلې ځینې مېرمنې ښکل کړې او بیا یې پرته له اودس کولو څخه لمونځ کړی.

اما د اللّه تعالی قول د نساء او مائدې سورتونو کې چې فرمايي: ﴿...أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ...﴾ [النساء:٤٣]. ژباړه: (او کله چې تاسو ښځې لمس کړئ). [د النساء سورت: ٤٣ آیت]، **د دې څخه مراد:** جماع (کوروالی) دی، د علماوو د ډېر صحیح نظر له مخې، او دا د ابن عباس رضی اللّه عنه او د ځینو لومړنیو او وروستیو علماوو نظر دی. اللّه توفیق ورکوونکی دی.

پنځلسم درس: مشروع اخلاقو ته د مسلمان غاړه ایښودل:

له هغې جملې څخه: رښتینوالی، امانت، پاکیزګي، شرم، زړورتیا، سخاوت، وفاداري، او د هغو شیانو څخه پاکوالی چې اللّه حرام کړي دي، د ګاونډیانو سره ښه چلند، د اړمنو سره د توان په حد کې مرسته کول، او نور هغه اخلاق چې قرآن او سنت یې شرعیت ثابت کړی دی.

شپاړسم درس: د اسلامي آدابو مراعت کول:

له هغې جملې څخه: سلام کول، خوشالي، ښي لاس سره خوراک او څښاک، په پیل کې د بسم اللّه ویل، په پای کې الحمد لله ویل، د پرنجي وروسته د اللّه تعالی ستاینه کول (الْحَمْدُ لِله ویل)، که پرنجي کوونکي الحمد لله وویل، هغه ته باید "يَرْحَمُكَ اللّه" وویل شي، د ناروغ زیارت کول، د جنازو تعقیبول د جنازې لمونځ او خښولو لپاره، جومات یا کور ته د ننوتلو او وتلو د شرعي آدابو

مراعتول، او د سفر پر ترخ کې، مور او پلار، خپلوان، ګاونډیان، مشران او کوچنیان، د زیږون مبارکي، د واده مبارکي، مصیبت ځپلو لپاره تسلیت ویل، او همداسې نور اسلامي آداب په پوښاک، ایستلو او د بوټانو په پښو کولو کې.

اوولسم درس: د شرک او ګناهونو له ډولونو څخه خبرداری:

اووه مهلک ګناهونه: اللّه تعالی سره شرک، جادو، د هغه نفس وژنه چې اللّه تعالی حرام ګرځولی مګر حقه سره، د سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جهاد کې تښتېدل، پاکو او ناخبرو ښځو باندې تور لګول.

او همداسې نور ګناهونه لکه: د والدینو نافرماني، د خپلوانو سره اړیکې پرې کول، په دروغه شاهدي ورکول، دروغ قسمونه، ګاونډی ته زیان رسول، د خلکو په ځان، مال، او عزت باندې ظلم کول، د شرابو څښل، او قمار وهل، غیبت، چغلي کول، او داسې نور شیزونه چې اللّه تعالی او یا د هغه رسول صلی اللّه علیه وسلم منع کړي دي.

اتلسم درس: د مړي چمتو کول، پرې دعا کول، او ښخول:

او جزئیات یې په لاندې ډول دي:

لومړی: د ځنکدن په وخت کې تلقین ورکول:

څوک چې د ځنکدن په حالت کې وي هغه ته باید تلقین ورکړ شي، د پیغمبر صلی اللّه علیه وسلم د حدیث په اساس چې فرمایي: **ژباړه:** «خپلو مړو ته د (لَا اِلَهَ اِلَّا اللّه) تلقین ورکړئ»[1]. مسلم په خپل صحیح کې روایت کړی دی، په دې

(۱) مسلم -الجنائز (۹۱٦)، ترمذي -الجنائز (۹۷٦)، نسائي -جنائز (۱۸۲٦)، ابو داود -الجنائز

حديث کې له مړو څخه مراد هغه کسان دي چې د ځنکدن په حالت کې وي، او دا هغه کسان دي چې د مرگ نښې په کې ښکاره شوي وي.

دويم: کله چې مرگ يې يقيني شي، سترگې يې بايد پټې کړی شي او ژامه يې وتړل شي.

ځکه چې حديث کې داسې راغلي.

دريم: يو مسلمان مړي ته بايد غسل ورکړل شي، مگر هغه شهيد چې په جگړه کې مړ شوی وي.

هغه ته غسل نه ورکول کېږي او نه يې جنازه کېږي، بلکې په خپلو جامو کې ښخېږي. ځکه چې رسول اللّه صلی اللّه عليه وسلم د احد په غزا کې وژل شوو ته غسل نه دی ورکړی او نه يې پرې د جنازې لمونځ کړی دی.

څلورم: د مړي د غسل څرنگوالی:

شرمگاه يې بايد پټه کړی شي، بيا لږ پورته کړی شي او په نرمۍ سره خېټې ته فشار ورکړی شي، بيا غسل ورکوونکی يو ټوکر يا ورته شی د خپل لاس شاوخوا باندې تاووي او مړي ته استنجا ورکوي او هغه پاکوي، بيا هغه ته د لمانځه په څېر اودس ورکوي، بيا يې سر او ږيره په اوبو او سدر يا ورته شي سره مينځي، بيا يې ښي اړخ، بيا يې کيڼ اړخ مينځي، بيا يې په دوهم او دريم ځل هم مينځي، هر ځل خپل لاس د هغه په خېټې باندې تيروي، او که له هغې څخه يو څه راوځي نو هغه بايد و مينځي، او مخرج يې بايد د مالوچ يا ورته شی سره بند

(۳۱۱۷)، ابن ماجه -ما جاء في الجنائز (۱٤٤٥)، احمد (۳/۳).

کړي، او که مالوچ سره بند نه شي، نو پاکه خټه (متي) وکاروئ، یا د نني طب په وسایلو لکه پټیو (لزق) او نورو شیانو سره یې بند کړئ.

که د مړي بدن په دریو وارو غسل ورکولو باندې پاک نه شي، نو تر پنځو یا اوو وارو پورې غسل تکرار کړئ، بیا یې په یوې ټوکرې (جامې) سره وچ کړئ، او د ورنونو پورته ځایونه او شرمګاه (مغابن) باندې خوشبویي واچوئ، او د سجدو ځایونه باندې هم خوشبوی ولګوئ، که ټول بدن باندې خوشبویي ولګوئ، نو دا به ښه عمل وي، او کفن یې هم په عطرو سره خوشبو کړي، که مړي برېتونه او نوکان اوږده وي، نو لنډ یې کړئ، او که لنډې یې هم نه کړئ، نو پروا نه کوي، وېښتان یې مه ګمنځوئ، د شرمګان وېښتان یې مه خریئ، او مه یې سنتوئ (ختنه)؛ ځکه چې په دې اړه شرعي دلیل نشته، او د ښځې وېښتان دې درې کوڅۍ کړي، او د هغې تر شا یې پرېږدي.

پنځم: مړي ته کفن ورکول (تکفین):

غوره دا ده چې نارینه په دریو سپینو جامو کې کفن شي، پرته له کمیس یا پګړۍ څخه، لکه څنګه چې د رسول اللّه صلی اللّه علیه وسلم سره وشول، په دې جامو کې باید ننوېستل شي، او که هغه په کمیس، لنګ او څادر کې کفن شي، نو هېڅ حرج نشته.

او ښځه به په پنځو جامو کې کفن شي: کمیس، حجاب، لنګ او دوه څادرونه. ماشوم به په یوه یا دریو جامو کې کفن کېږي، او انجلۍ به په یوه کمیس او دوه څادرونو کې کفن کېږي.

واجب دا ده چې مړي ته یو داسې جامه واغوستل شي چې ټول بدن یې پټ

کړي، خو که مړی د احرام په حالت کې وي، نو هغه ته به په اوبو او بیرې باندې غسل ورکول کیږي، او په خپل لنگ او څادر یا بل څه کې به کفن ورکول کیږي، سر او مخ به یې نشي پټیدلی، او نه به وربانديې خوشبويي لگول کیږي؛ ځکه چې هغه به د قیامت په ورځ د تلبیه په حالت کې راپورته کیږي، لکه څنگه چې د رسول اللّه صلی اللّه علیه وسلم په حدیث کې ثابت شوی دی، که چیرې محرم ښځه وي، نو هغه د نورو ښځو په څیر کفن کیږي، مگر خوشبويي به ورته نه لگول کیږي، او نه به یې مخ په نقاب او نه لاسونه په دستکشو پوښول کیږي، مگر د هغې مخ او لاسونه په خپل کفن سره پوښل کیږي، لکه څنگه چې مخکې د ښځې د کفن کولو طریقه کې تشریح شوې وه.

شپږم: تر ټولو مستحق کس چې مړي ته باید غسل ورکړي، او جنازه یې وکړي او ښخ یې کړي:

هغه کسان چې مړي ته د غسل ورکولو، د جنازې لمونځ، او دفنولو مستحق دي: د هغه له خوا وصیت شوی کس، بیا پلار، بیا نیکه، بیا خپلوانو څخه ډیر نږدې او نږدې کس د نارینه وو په هکله.

د ښځې په اړه مستحق او غوره کسان: غسل لومړی د هغې له خوا وصیت شوی کس، بیا مور، بیا انا، بیا د هغې تر ټولو نږدې ښځه، او میړه او ښځه کولی شي یو بل ته غسل ورکړي؛ ځکه چې ابو بکر صدیق رضي اللّه عنه ته د هغه د میرمنې له خوا غسل ورکړل شو، او همدارنگه علي رضي اللّه عنه خپلې میرمنې فاطمې رضي اللّه عنها ته غسل ورکړ.

اووم: د جنازې لمونځ طريقه:

څلور تکبيرونه ويل کېږي، او د لومړي تکبير وروسته سورت فاتحه ويل کېږي، او که هغه سره يو لنډ سورت يا يو يا دوه آيتونه وويل شي، نو دا غوره ده؛ د هغه صحيح حديث له مخې چې د ابن عباس رضى اللّه عنهما څخه په دې اړه روايت شوی، بيا دويم تکبير ويل کېږي، او په پيغمبر صلى اللّه عليه وسلم باندې درود ويل کېږي، کوم درود چې په تشهد کې ويل کېږي، بيا دريم تکبير ويل کېږي، او وايي: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا، وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الإِسْلاَمِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الإِيمَانِ[1]، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ، وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنقَّى الثَّوْبَ الأَبْيَض مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلاً خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ، وأَعِذْهُ مِنْ عَذَابَ الْقَبْرِ، وَعَذَابَ النَّارِ[2]، وَافْسَحْ لَهُ فِيْ قَبْرِهِ، وَنَوِّرْ لَهُ فِيْهِ، اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلَا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ)[3].

ژباړه: «اې اللّه! زموږ ژونديو او مړو ته، حاضرانو او غائبانو، کوچنيانو او لويانو، نارينه او ښځينه و ته بخښنه وکړه، اې اللّه! څوک چې زموږ په منځ کې ژوندی ساتې، هغه په اسلام باندې ژوندی وساته، او څوک چې زموږ په منځ

(۱) أبو داود – الدعاء للميت (۳۲۰۱)، او ابن ماجه – الدعاء في الصلاة على الجنائز (۱٤۹۸).

(۲) مسلم – الدعاء للميت في الصلاة (۹٦۳).

(۳) مصنف عبدالرزاق الصنعاني – القراءة والدعاء في الصلاة على الميت (٦٤۳۰).

کې يې مړ کوې، هغه په ايمان سره مړ کړه، اې اللّه! هغه ته بخښنه وکړه، هغه باندې رحم وکړه، هغه ته عافيت ورکړه، هغه معاف کړه، هغه ته د عزت ځای ورکړه، د هغه قبر پراخ کړه، او هغه په اوبو، واورې او ږلۍ سره ومينځه، او هغه له ګناهونو څخه پاک کړه لکه څنګه چې سپينه جامه له ناپاکۍ څخه پاکېږي، د هغه کور په غوره کور بدل کړه، او د هغه کورنۍ په غوره کورنۍ بدله کړه، او هغه جنت ته داخل کړه، او د قبر او د اور له عذابونو څخه يې وساته، او د هغه قبر پراخه کړه او د هغه لپاره يې رڼا کړه، اې اللّه! موږ د هغه له اجر څخه مه محروموه او موږ د هغه وروسته مه ګمراه کوه». بيا څلورم تکبير ويل کېږي، او ښۍ خوا ته يو ځلي سلام کوي.

د هر تکبير سره لاسونه پورته کول مستحب دي، که چېرته مړی ښځه وي، نو بايد وويل شي: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهَا...) "اې اللّه، هغې ته بخښنه وکړه..." او داسې نور. که چېرته دوه جنازې وي، نو بايد وويل شي: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُمَا . . .) "اې اللّه، هغوی دواړو ته بخښنه وکړه..." او داسې نور. که چېرې ډېرې جنازې وي، نو بايد وويل شي: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُمْ . . .) "اې اللّه، هغوی ته بخښنه وکړه..." او داسې نور. او که چېرته مړی ماشوم وي، نو بايد د هغه لپاره د بخښنې غوښتلو پر ځای وويل شي: (اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ فَرَطًا وَذُخْراً لِوَالِدَيْهِ، وَشَفِيعاً مُجَاباً، اللَّهُمَّ ثَقِّلْ بِهِ مَوَازِينَهُمَا، وَأَعْظِمْ بِهِ أُجورَهُمَا، وَأَلْحِقْهُ بِصَالِحِ سَلَفِ الْمُؤْمِنِينَ، وَاجْعَلْهُ فِي كَفَالَةِ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام، وَقِهِ بِرَحْمَتِكَ عَذَابَ الْجَحِيمِ)[1].

---

(١) مسند أحمد – مسند الكوفيين (١٨١٧٤) ولفظه: (والسقط يصلى عليه، ويدعى لوالديه

ژباړه: «اې اللّه! هغه د خپلو والدینو لپاره د مقدّم او مخکې اجر او د ذخیرې په توګه وساته، او هغوی ته یې د قبول شوي شفاعت کوونکي په توګه وګرځوه. اې اللّه! د دې په ذریعه د هغوی د نیکیو تله درنه کړه، او د دې په ذریعه هغوی ته لوی اجرونه ورکړه، او هغه د مخکني صالحو مومنانو صالحو مشرانو سره یو ځای کړه، او د ابراهیم علیه السلام په کفالت کې یې وساته، او د خپل رحمت په واسطه یې د جهنم له عذابه وساته».

سنت دا ده چې امام د نارینه د سر په برابر ودرېږي، او د ښځې د بدن د منځ په برابر ودرېږي، که چېرته ګڼ شمېر جنارې وي، امام باید د نارینه مړي سره نیږدې ودرېږي، او ښځه قبلې ته نیږدې ایښودله کېږي، او که له دوی سره ماشومان وي، نو ماشوم هلک، بیا ښځه، او بیا ماشومه انجلۍ وړاندې کېږي، او د ماشوم هلک سر باید د نارینه د سر په برابر وي، د ښځې منځ د نارینه د سر په برابر وي، او همدارنګه د انجلۍ سر د ښځې د سر په برابر او منځ یې د نارینه د سر په برابر وي، او ټول لمونځ کوونکي د امام شاته ودرېږي، خو که یو تن ته د امام شاته ځای و نه موندل شي، نو د هغه ښي اړخ کې دې ودرېږي.

اتم: د ښخولو طریقه:

مشروع دا ده چې د قبر ژوروالی د یو سړي د نیمایي قد تر کچې پورې وي، او قبلې خوا ته یو لحد وي، او مړی په لحد کې ښي اړخ باندې اېښودل کېږي، د کفن غوټې پرانیستل کېږي، خو غوټې باید لرې نه شي، بلکې پرېښودل شي، که مړی نارینه وي یا ښځینه مخ یې باید لوڅ نه شي، بیا په لحد باندې خښتې

بالمغفرة والرحمة) .

کېنبودل شي، او د ختې په ذریعه دې محکم کړی شي ترڅو له خاورو څخه وساتل شي، او که خښتې نه وي، په نورو شیانو لکه تختې، ډبرې، لرګي یا نورو وسایلو څخه کار واخیستل شي ترڅو له خاورو څخه وساتل شي، بیا به خاوره پرې واچول شي او په دې وخت کې د دې مستحب ده چې وویل شي: (بِاسْمِ اللهِ، وَعَلَى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللهِ)، او قبر د یو شبر (لویشت) په اندازه باید لوړ شي، او که ممکن وي، قبر باندې جغل واچول شي او اوبه ورباندې وشیندل شي.

او مشروع ده چې د جنازې دفن کوونکي د قبر په غاړه ودرېږي او د مړي لپاره دعا وکړي؛ ځکه چې نبي کریم صلی اللّه علیه وسلم به کله چې د مړي دفن نه فارغ شو، د قبر تر څنګ به ودرېده او فرمایل به یې: **ژباړه**: «د خپل ورور لپاره مغفرت وغواړئ، او د هغه لپاره ثبات وغواړئ، ځکه چې هغه اوس پوښتل کېږي»[(١)].

نهم: که چېرته چا مړي باندې د جنازې لمونځ نه وي کړی، نو روا ده چې د دفن څخه وروسته دې ورباندې لمونځ وکړي.

ځکه چې پیغمبر صلی اللّه علیه وسلم دا کار کړی دی، خو دا کار باید د یو میاشت په ترځ کې ترسره شي، که موده د یوې میاشت څخه ډېره شي، نو د قبر پر سر لمونځ کول روا نه دي؛ ځکه چې د نبي صلی اللّه علیه وسلم څخه نه دي روایت شوي چې یو میاشت وروسته یې د قبر پر سر لمونځ کړی وي.

لسم: د مړي کورنۍ لخوا د خلکو لپاره خواړه چمتو کول جواز نه لري:

---

(١) ابو داود -الجنائز (٣٢٢١).

د جرير بن عبداللّه بجلي، چې يو جليل صحابي و رضي اللّه عنه د قول پر بنياد: ژباړه: «موږ به د مړي کورنۍ ته راټولېدل، او د دفن څخه وروسته د خوراک چمتو کول د نوحې (غميزې) څخه ګڼل»[1]. امام احمد په حسن سند سره روايت کړی دی، خو د مړي کورنۍ لپاره يا د هغوی ميلمنو لپاره خواړه چمتو کول څه حرج نلري، او د مړي د کورنۍ خپلوانو او ګاونډيانو لپاره روا ده چې هغوی خواړه چمتو کړي؛ ځکه چې کله نبي ﷺ ته د جعفر بن ابي طالب رضي اللّه عنه په شام کې د هغه شهادت خبر ورسېد، نو هغه له خپلې کورنۍ څخه وغوښتل چې د جعفر کورنۍ لپاره خواړه چمتو کړي، او وې فرماويل: ژباړه: «هغوی باندې هغه څه راغلي دي چې غمجن کړي يې دي»[2].

د مړي په کورنۍ باندې هيڅ حرج نشته چې خپل ګاونډيان يا نور خلک د هغه خوراک خوړلو لپاره راوبلي چې دوی ته راوړل شوي دي، او تر کومه چې موږ له شرعي څخه پوهېږو، د دې لپاره کوم ځانګړی وخت نشته.

يوولسم: د يوې ښځې لپاره جواز نلري چې له درې ورځو څخه ډېر وخت يو مړي لپاره عزاداري او غم وکړي، مګر پر خاوند باندې او يا دا چې اميدواره وي.

د يوې ښځې لپاره جواز نلري چې له درې ورځو څخه ډېر وخت يو مړي لپاره ماتم او غم وکړي، مګر پر خاوند باندې، چې په دې صورت کې څلور

(١) مسند أحمد (٦٩٠٥).

(٢) ترمذي -الجنائز (٩٩٨)، ابو داود -الجنائز (٣١٣٢)، ابن ماجه -ما جاء في الجنائز (١٦١٠).

میاشتې او لس ورځې ماتم او غم وکړي، مگر دا چې ښځه امیدواره وي، نو هغه دې تر ولادته پورې ماتم او غم وکړي؛ د ثابت سنت پر بنیاد چې له رسول اللّه صلی اللّه علیه وسلم څخه روایت شوی دی.

او د نارینه لپاره جواز نه لري چې د کورنۍ یا نورو لپاره ماتم او غم وکړي.

دولسم: د نارینه لپاره روا دی چې کله نا کله د قبرونو زیارت وکړي، او مړو ته دعا وکړي او هغوی لپاره د رحمت غوښتنه وکړي، او همدارنگه مرگ په یاد راولي او هغه څه چې له مرگه څخه وروسته راځي،

د رسول اللّه صلی اللّه علیه وسلم د دې قول پر بنیاد: **ژباړه:** «د قبرونو زیارت وکړئ، ځکه چې دا تاسو ته آخرت په یاد راولي»[1]. امام مسلم په خپل صحیح کې روایت کړی دی، او هغه صلی اللّه علیه وسلم خپلو اصحابو ته دا تعلیم ورکاوه، چې کله د قبرونو زیارت ته تلل داسې دې ووایي: **ژباړه:** «سلام دې وي پر تاسو د دې ځای اوسېدونکو مومنو او مسلمانانو، او بېشکه که اللّه وغواړي، موږ به هم تاسو سره یوځای شو، موږ له اللّه څخه د خپل ځان او ستاسو لپاره عافیت او سلامتیا غواړو، اللّه دې مخکښنو او وروستنیو باندې رحم وکړي»[2]. مگر ښځې د قبرونو زیارت نه شي کولی، ځکه چې رسول اللّه صلی اللّه علیه وسلم د قبرونو زیارت کوونکو ښځو باندې لعنت ویل دی، ځکه چې د هغوی

(۱) مسلم -الجنائز (۹۷٦)، نسائي -الجنائز (۲۰۳٤)، ابو داود -الجنائز (۳۲۳٤)، ابن ماجه -ما جاء في الجنائز (۱۵٦۹)، احمد (۲/٤٤۱).

(۲) مسلم -الجنائز (۹۷۵)، نسائي -الجنائز (۲۰٤۰)، ابن ماجه -ما جاء في الجنائز (۱۵٤۷)، احمد (۵/۳۵۳).

ځخه د فتنې او د صبر کموالي وېره شتون لري، او همدارنګه ښځو باندې د جنازې سره تر مقبرې پورې تلل هم نشته، ځکه چې رسول اللّه صلى اللّه عليه وسلم هغوى له دې کار ځخه منع کړي دي، خو په جومات يا د جنازې په ځاى کې مړي باندې لمونځ کول د ښځو او نارينه وو لپاره روا ده.

دا د هغې موضوع وروستۍ وه چې اللّه تعالى يې ما ته راټولول اسان کړل.

وصلى اللّه وسلم على نبينا محمد، وآله وصحبه .

رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

رسالة الحرمين

د حرمين پيغام

د مسجد الحرام او مسجد نبوي زيارت کونکو لپاره لارښود
مواد په ژبو کې

978-603-8517-90-1